

Kulturdepartementet, Enheten för
språk, nationella minoriteter och
arkiv
ku.remissvar@regeringskansliet.se

Remissvar över betänkandet – Som om vi aldrig funnits – exkludering och assimilering av tornedalingar, kväner och lantalaiset (SOU 2023:68)

Ku2023/01197

Institutet för mänskliga rättigheter (institutet) yttrar sig över betänkandet **Som om vi aldrig funnits – exkludering och assimilering av tornedalingar, kväner och lantalaiset (SOU 2023:68)**. Yttrandet sker inom ramen för institutets uppgift att främja säkerhetsställandet av de mänskliga rättigheterna i Sverige, med utgångspunkt i våra grundlagar och för Sverige folkrättsligt bindande förpliktelser inom området mänskliga rättigheter. Institutet har även en särskild roll som oberoende nationell mekanism enligt artikel 33.2 i FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning (Funktionsrättskonventionen).

Institutet yttrar sig över förslagen i betänkandet generellt utifrån ett människorätts- och rättsstatsperspektiv, men också med beaktande av vad förslagen får för konsekvenser för institutet som en oberoende institution för mänskliga rättigheter.

Sammanfattning

Institutet välkomnar sannings- och försoningskommissionen för tornedalingar, kväner och lantalaiset (kommissionens) förslag och **tillstyrker** kommissionens förslag i sin helhet. Förslagen bedöms ge goda förutsättningar att synliggöra minoriteten och bidra till minoritetens egenmakt, att förverkliga och utöka rättigheterna för minoriteten samt att revitalisera språket och främja kulturen. Institutet delar också bedömningen att det behövs fler utredningar inom de områden som har angetts av kommissionen.

Institutet finner det också positivt att kommissionen tydligt har arbetat utifrån ett rättighetsbaserat förhållningssätt som utgått från att kommissionen och minoriteten har ett gemensamt ägandeskap över processen.

14.2 Regeringens ansvar för en fortsatt sammanhållen försoningsprocess

Institutet understryker vikten av att regeringen omhändertar och genomför kommissionens förslag och menar att detta är en förutsättning för den fortsatta försoningsprocessen.

Institutet instämmer i kommissionens bedömning att regeringen, i egenskap av skyldighetsbärare bär ansvaret för det fortsatta arbetet. Institutet vill även framhålla berörda myndigheter, kommuner och regioners ansvar (se även 14.11) samt vikten av att processen förs vidare tillsammans med minoriteten.

Den 18–22 mars 2024 besökte FN:s specialrapportör för främjande av sanning, rättvisa, gottgörelse och garantier för icke-upprepning (Fabian Salvioli) Sverige. Syftet med besöket var att undersöka de åtgärder för övergångsrättvisa som vidtagits av myndigheterna i Sverige för att adressera de människorättskränkningar som samerna och tornedalingar, kväner och lantalaiset utsatts för i samband med assimilering och relaterad politik.

I sina preliminära slutsatser som publicerades den 22 mars framförde specialrapportören att ett genomförande av sanningskommissionens rekommendationer kommer att vara avgörande för att säkerställa rättigheter för de drabbade samhällena, bygga upp deras förtroende för statliga institutioner och uppnå försoning. Specialrapportören rekommenderade också att relevanta statliga myndigheter snarast inrättar och inför en mekanism för att stödja och övervaka genomförandet av rekommendationerna. En sådan mekanism bör vara permanent tills alla rekommendationer har genomförts, vara oberoende, opartisk och ha tillräckliga tekniska och ekonomiska resurser för att utföra sitt arbete.

Vidare påtalar specialrapportören att offentliggörandet av kommissionens rapport måste åtföljas av välbehövligt arbete inom områdena minnesvård och

utbildning för att informera nuvarande och kommande generationer om minoritetens historia och nuvarande ställning.

Institutet anser att specialrapportörens slutliga observationer och rekommendationer, som presenteras i september 2024, utgör viktiga bidrag till den fortsatta försoningsprocessen och i genomförandet av kommissionens arbete.

14.6.10 Representation i Ortnamnsrådet

Institutet anser på samma sätt som kommissionen att synliggörandet av ortnamn på meänkieli är en viktig del i att främja minoritetsspråket och ett led i att synliggöra minoritetens historiska närvaro i området. Även Europarådets rådgivande kommitté för ramkonventionen om skydd för nationella minoriteter (kommittén) anser generellt att flerspråkiga gatuskyltar och skyltar på byggnader bör öka ytterligare samt att alla befintliga språk bör anges inom ett givet traditionellt område.¹

14.7.1 Förslagen i betänkandet Nationella minoritetsspråk i skolan – förbättrade förutsättningar till undervisning och revitalisering bör genomföras

Institutet delar kommissionens förslag. Förslaget går även i linje med kommitténs uppmaning till myndigheterna att säkerställa att undervisning enligt den nya läroplanen möjliggörs med hjälp av utbildningsmaterial som på ett korrekt sätt avspeglar den etniska och språkliga mångfalden i det svenska samhället, inklusive relevant och aktuell information om den tidigare och den nuvarande situationen för nationella minoriteter. Kommittén anser vidare att myndigheterna bör säkerställa att lärare i alla skolor har fått adekvat utbildning inom interkulturell utbildning för att kunna hantera mångfald i klassrummet och ha tillräcklig kunskap om nationella minoriteter för att klara av att undervisa om nationella minoriteters kulturer, traditioner och historia. Vidare uppmanar

¹ <https://www.coe.int/en/web/minorities/sweden>

kommittén myndigheterna att öka antalet undervisningstimmar i minoritetsspråk, tillhandahålla ytterligare ekonomiskt stöd för rekrytering och utbildning av lärare som talar minoritetsspråk samt se till att yrket lärare i minoritetsspråk blir mer hållbart och attraktivt som karriärval.

14.7.3 Språk som diskrimineringsgrund

Institutet delar kommissionens bedömning att språk bör införas som en egen diskrimineringsgrund. Likaså kommittén uppmanar Sverige att utvidga lagen om diskriminering så att den uttryckligen inbegriper 'språk' som en faktor för skydd mot diskriminering och så att den täcker offentliga myndigheters alla handlingar.

14.10.3 Utredning i syfte att utreda minoritetens status som urfolk

I ILO konvention nr 169 om urfolk och stamfolk beskrivs urfolk som folk som härstammar från folkgrupper som bodde i landet vid tiden för kolonisation eller fastställandet av nuvarande statsgränser och som helt eller delvis har behållit sina sociala, ekonomiska, kulturella och politiska institutioner. Enligt konventionen är självidentifikation, att gruppen själv identifierar sig som urfolk, ett avgörande kriterium (artikel 1). Självidentifikation framhålls även som en central aspekt i den förståelse av urfolksbegreppet som utvecklats inom FN-systemet.

Av betänkandet framgår att Svenska Tornedalingars Riksförbund-Tornionlaaksolaiset (STR-T) 2020 har ansökt om att erkännas som urfolk. Sedan betänkandet överlämnades har STR-T vänt sig till regeringen med en ny begäran om att erkännas som urfolk enligt internationella standards.

Kommissionen föreslår att regeringen i nära samråd med minoriteten tillsätter en utredning i syfte att utreda minoritetens status som urfolk. Mot bakgrund av att kommissionen har förankrat sina förslag med minoriteten samt att STR-T själva har vänt sig till regeringen **tillstyrker** institutet förslaget om en utredning.

14.11 Uppmaning till andra aktörer

Kommissionen anser att en försoningsprocess måste omfatta en bredd av aktörer som på olika sätt kan bidra till upprättelse och försoning. Institutet anser

att utpekade aktörer bör ta till sig kommissionens uppmaning och överväga sin roll i assimileringpolitiken.

Ärendets handläggning

Detta remissvar har beslutats av direktören Fredrik Malmberg och föredragits av utredaren/juristen Anna Rosenmüller Nordlander. I den slutliga beredningen har även enhetschefen Karin Schulz, institutets ställföreträdande direktör Charlotte Palmstierna och utredaren Matilda Wilhelm deltagit.

Fredrik Malmberg
Direktör